

STAROSTI PRIJAZNA MESTA IN OBČINE

5-LETNI RAZVOJNI PROGRAM STAROSTI PRIJAZNE OBČINE ALI MESTA

Program starosti prijaznih mestnih in občinskih skupnosti je pred leti spodbudila Svetovna zdravstvena organizacija z namenom, da bi človeštvo čim bolj obvladalo izziv staranja prebivalstva. Globalna mreža starosti prijaznih mest in občin se naglo širi po svetu, na evropski ravni jo podpira EU. V naši reviji že dalj časa redno pišemo o njej ter o krajih, vključenih v slovensko mrežo starosti prijaznih mest in občin, ki jo koordinira Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.

Temeljna zahteva programa starosti prijaznih mest in občin je, da vsako mesto ali občina, ki se vključi vanjo, v prvih dveh letih pripravi in sprejeme svoj razvojni program ali strategijo za to področje. To je dokument občinskega sveta, po katerem občinska politika, uprava, zdravstvena, socialna, infrastrukturno-prostorska, kulturna in druge stroke usmerjajo razvoj svoje skupnosti in razporejajo skupna finančna sredstva. Osnova za izdelavo razvojnega programa starosti prijazne občine ali mesta so svetovna priporočila, v pomoč so lahko sprejeti razvojni programi podobnih mest in občin pri nas in po svetu, odločilne pa so konkretne potrebe, zmožnosti in stališča prebivalcev te skupnosti. Za ugotavljanje tega zadnjega smo v Sloveniji uvedli posebnost, po kateri nas poznajo v tujini: častni občinski ali mestni odbor uglednih seniorjev, ki skrbno zbirajo in zapisujejo svoja priporočila v za to posebej pripravljeni priročnik *Starosti prijazno mesto, oziroma Starosti prijazna občina*. Nekatere naše občine ali mesta pa so po zgledu programa Svetovne zdravstvene organizacije opravile tudi raziskavo o potrebah,

zmožnostih in stališčih prebivalstva glede staranja in sožitja generacij. Bistveno je namreč, da ta program ni splošen strateški dokument, ampak zelo konkreten razvojni načrt, ki je v praksi resnično izvedljiv in uresničen; narejen mora biti tako, da občinska politika, uprava, stroke in civilna družba po konkretnih kazalnikih sproti kontrolirajo njegovo uresničevanje.

Ob nalogah, ki jih je potrebno in možno v skupnosti opraviti z direktnim ciljem izboljšati možnosti za kakovostno staranje vseh krajanov, je čedalje bolj jasno, da ta cilj ni dosegljiv brez istočasne krepitve medgeneracijske solidarnosti in usposabljanja vseh prebivalcev skupnosti za lepše sožitje. Zato je Inštitut Antona Trstenjaka kot koordinator slovenske mreže starosti prijaznih mest in občin na temelju svojega več kot 20-letnega dela na področju raziskovanja ter oblikovanja in uvajanja praktičnih programov za medgeneracijsko sožitje pripravil *smernice za pripravo 5-letnega razvojnega program (strategije) starosti prijaznega mesta ali občine*, ki jih v nadaljevanju predstavljamo.

V uvodnem delu vsebuje 5-letni razvojni program starosti prijaznega mesta ali občine kratek **popis stanja na področju staranja in sožitja med generacijami v mestu ali občini**: javne in civilne programe, ki delujejo, ter značilne potrebe in možnosti kraja na tem področju.

Osrednji del programa **so konkretni programi in spremembe, ki jih mesto ali občina hoče uresničiti v 5-letnem obdobju** na vsakem od treh bistvenih področij za obvladovanje demografske krize:

1. programi za oskrbo bolnih in onemoglih starih ljudi,
2. programi za aktivno in zdravo staranje celotne upokojske generacije,

3. programi za krepitev solidarnosti med mlado, srednjo in tretjo generacijo ter vzgoja vseh generacij za lepše sožitje.

Na vsakem od teh treh področij naj bi v 5-letnem obdobju občina ali mesto uvedlo ali izboljšalo delovanje vsaj petih sodobnih programov, ki jih skupnost potrebuje. V času finančne krize priporoča Inštitut zlasti uvajanje tako imenovanih *mehkih programov*, ki so nizkocenovni in dosegajo velik del potrebnega prebivalstva tako, da z novim metodičnim znanjem, boljšo organizacijo obstoječih ustanov in služb, s pomočjo prostovoljstva in na podobne načine občutno izboljšajo zadovoljevanje perečih potreb ljudi. Navajamo nekaj možnosti za nove programe na vsakem od treh bistvenih področij.

- **Programi za oskrbo bolnih in onemoglih starih ljudi:** usposabljanje družinskih članov (t.j. družinskih oskrbovalcev) za lažje in boljše domače oskrbovanje onemoglega, bolnega ali invalidnega družinskega člana, priprava krajevnih medgeneracijskih središč v središču kraja z dnevnim in nočnim varstvom, stanovanjsko oskrbovalno skupnostjo, povečanje oskrbe na domu do povprečja EU zlasti z racionalizacijo organizacije.
- **Programi za aktivno in zdravo staranje** (poleg delujočih športnih, kulturnih in drugih programov v društvih upokoјencev): izboljšave v prostorski in drugi dostopnosti za starejše ljudi, organizirano prostovoljstvo za vodenje različnih skupin starejših, širiteljski tečajji za preprečevanje padcev v starosti, za življenje s krvnim tlakom, za trezno staranje, za kakovostno življenje po upokoјitvi, uvedba centra dnevnih aktivnosti v krajevnem medgeneracijskem središču ipd.
- **Programi za krepitev solidarnosti med mlado, srednjo in tretjo generacijo ter vzgoja vseh generacij za lepše sožitje:** usposabljanje vsega vzgojiteljskega in učiteljskega kadra v vrtcih in OŠ v kraju za medgeneracijsko vzgojo, uvedba prostovoljskega družabništva

mladih in upokoјencev ob učenju uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije, ponudba tečajev za boljše medgeneracijsko komuniciranje v družinah, tečajji za boljše sodelovanje med mlajšimi in starejšimi delavci v podjetjih in ustanovah.

Vsak program, za katerega se mesto ali občina odloči, da ga bo v 5-letnem obdobju uvajala ali izboljšala, mora imeti **natančno opredeljene kazalnike**, po katerih se sprti brez težav ugotavlja uspešnost njegovega uvajanja in delovanja v praksi.

Razvojni program mora sistemsko povezovati vse politične in upravne resorje, še zlasti zdravstvo, socialo, vzgojo, izobraževanje in kulturo ter urejanje prostora in infrastrukture. Z njimi mora pri prizadevanjih za zdravo in aktivno staranje ter za krepitev medgeneracijske solidarnosti povezati vse ključne civilne subjekte, intelektualne in druge potenciale v kraju. Gibanje za starosti prijazno skupnost torej združuje vse politične, upravne, strokovne, civilne in druge sile v občini ali mestu, da prispevajo svoj delež h kakovostnemu staranju in lepšemu sožitju med generacijami. Gibanje za starosti prijazen kraj je odlična priložnost za pristno sodelovanje moških in žensk, bogatih in revnih, mladih in starih, vseh političnih, nazorskih in drugih usmeritev v kraju – **to je izrazito povezovalni program.**

Inštitut svetuje, da je razvojni program starosti prijazne občine ali mesta kratek in jasen politični dokument, napisan v lepem, vsakemu občanu razumljivem jeziku. Ker sestavljavci tovrstnih dokumentov običajno najlažje obsežno popišejo stanje in to, kar je bilo na tem področju že narejenega, je takšen daljši popis stanja smiselno dodati razvojnemu programu kot prilogo, v uvodnem delu programa pa le kratko orisati bistvene usmeritve, dosežke in nerešene naloge v dosedanjem krajevnem razvoju na področju staranja in sožitja med generacijami. Tudi razlaga kazalnikov in finančna konstrukcija izvedbe razvojnega programa sta lahko v prilogi

programa, da je le-ta v osnovnem delu čim bolj jasn, pregleden in vsakemu razumljiv.

Za lažjo orientacijo pri sestavljanju razvojnega programa starosti prijaznega mesta ali občine dodajamo še nekaj statističnih meril, ki so potrebna pri načrtovanju in uvajanju programov za oskrbo onemoglih, za aktivno in zdravo staranje ter za krepitev medgeneracijske solidarnosti.

- Na 1000 prebivalcev kraja je povprečno 200 ljudi starih nad 60 let in 170 nad 65 let.
- Na 1000 prebivalcev jih okrog 40 potrebuje dalj časa trajajočo oskrbo in nego zaradi starostne onemoglosti, bolezni ali invalidnosti. Od teh jih 8 oskrbujejo v domovih za stare ljudi, 2 do 3 imajo organizirano javno pomoč ali oskrbo na domu. Okrog 30 jih oskrbujejo doma; polovica od teh potrebuje malo oskrbe (nekaj ur na teden), polovica pa veliko. Najpogostejši domači družinski oskrbovalci so ostareli zakonci ter hčere, sinovi in snahе v srednjih letih ob redni službi in svoji družini. Domača družinska oskrba je daleč največji in za skupnost najcenejši sistem dolgotrajne oskrbe starih, bolnih in invalidnih ljudi – pomislimo, da neformalno, brez plačila in usposobljenosti, redno oskrbuje in neguje domače okrog 200.000 prebivalcev Slovenije, medtem ko to dela poklicno le kakih 15.000 oskrbovalcev, če seštejemo vse zaposlene v domovih, oskrbi na domu in patronažni zdravstveni negi. Občina ali mesto bi moralo na 2000 prebivalcev kraja enkrat letno nuditi tečaj usposabljanja družinskih oskrbovalcev, da bi le-ti lažje, bolje in dlje časa oskrbovali svoje družinske člane; to daleč najcenejši in najbolj učinkovit način javne skrbi za dolgotrajno oskrbo onemoglih, bolnih in invalidnih ljudi.
- Na 1000 prebivalcev je nad 160 zdravih upokojencev, ki veliko delajo za mlajši dve generaciji ter jih s svojimi pokojninami in prihranki pogosto tudi materialno podpirajo. Vsaj četrtina bi jih morala biti vključena v

različne programe za aktivno in zdravo staranje, kar se lahko doseže z 10 usposobljenimi prostovoljci (na 1000 prebivalcev) za različne programe.

- Na 1000 prebivalcev je nad 150 starejših od 50 let, ki so računalniško nepismeni; vsaj 30 bi se jih želelo naučiti rabe računalnika. Za njihovo opismenjevanje v petih letih bi morali med srednješolci vsako leto usposobiti in organizirati vsaj 10 srednješolcev, ki bi se z njimi družili eno uro tedensko skozi eno leto ob učenju rabe računalnika.
 - Učitelji v OŠ in vzgojitelji v vrtcu (ter profesorji SŠ, če so v kraju) so najštevilnejša skupina intelektualcev v kraju. Če jim prištejemo še druge intelektualce v javnih službah (občinska uprava, zdravstveni dom, knjižnica, center za socialno delo ...), so zaposleni v javnem sektorju neizčrpen intelektualni potencial za dviganje zavesti o zdravem in aktivnem staranju in lepšem sožitju med generacijami. Pogoj za aktiviranje tega potenciala v vsakdanjem življenju na njihovih delovnih mestih, v družinah in krajevnih skupnostih je njihovo sistematično izobraževanje o kakovostnem staranju in solidarnem sožitju na osnovi odločitve mesta ali občine za prioriteten razvoj na tem področju v naslednjem 5-letnem obdobju.
 - Krajevna javna občila in knjižnica lahko postanejo v povezavi z usposobljenimi prostovoljci pomembno kulturno središče za širjenje medgeneracijske kulture sožitja in sodelovanja (redne konstruktivne oddaje in objave o kakovostnem staranju in medgeneracijskih odnosih, uvajanje bralnih skupin za starejše, prostovoljsko družabniško branje na domu ...).
- Gibanje za starosti prijazno skupnost je učinkovit način za celosten razvoj skupnosti. Sedanje krize so rešljive tako, da se v krajevni skupnosti opremo na ljudi, njihovo željo po kakovostnem življenju, sožitju in staranju ter

na njihovo pripravljenost, da dvignejo raven življenja in sožitja v svojem kraju. Inštitut je že usposobil in uvedel v delo več tisoč prostovoljcev po vsej Sloveniji, od katerih vsak z vodenjem skupine za starejše naredi okrog 2 uri tedensko za svojo skupnost. Prispevek vsakega od njih bistveno dvigne kakovost staranja desetim ljudem, v okolju se dviga upanje na bolje, sam prostovoljec pa se s tem pripravlja na lastno kakovostno staranje. Pogoj za delovanje medgeneracijskega prostovoljstva je kakovostno ozaveščanje celotne skupnosti, dobro sodobno usposabljanje prostovoljcev za medgeneracijsko delo ter njihova učinkovita organiziranost. Ker približno 15 prostovoljcev opravi za skupnost letno delo ene polne zaposlitve (bruto vrednost

20.000 EUR), se vodstvu občine ali mesta zelo splača poskrbeti za organiziranje krajevnega medgeneracijskega središča, ki poleg organizacije medgeneracijskega prostovoljstva povezuje vsa krajevna prizadevanja za kakovostno staranje in medgeneracijsko sožitje in s tem uresničuje občinski ali mestni razvojni program starosti prijazne skupnosti. Vključitev v slovensko in svetovno mrežo starosti prijaznih mest in občin ter kvaliteten 5-letni razvojni program za področje staranja in medgeneracijskega sožitja sta lahko učinkovit pripomoček, da občinska ali mestna skupnost naredi viden korak v razvoju na področju kakovostnega staranja in krepiteve solidarnosti med generacijami.

Jože Ramovš